

ЧИННИКИ РОЗМІЩЕННЯ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ. ЗМІНИ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Світова та регіональна економіки є динамічними системами. Більше того, життя не стоїть на місці, економіка розвивається, змінюються моделі економічної системи. Будь-яке підприємство створюється з метою максимізувати свій прибуток. Максимізація прибутку може бути досягнута за допомогою врахування багатьох чинників. І одним з таких чинників є чинник територіальний – це так званий чинник розміщення. Чинник розміщення враховує наявність та рівень економічних ресурсів на даній території. Дозволимо собі нагадати ці економічні ресурси – це природні, територіальні, людські ресурси, інвестиційні, інформаційні та інфраструктурні. В залежності від спрямування діяльності підприємства воно орієнтується на рівень розвитку тих чи інших економічних ресурсів. Таким чином і виникають чинники розміщення. Термін «чинник розміщення» був зрозумілий і чіткий в умовах командно-адміністративної економіки, тому що логіку розміщення підприємства вирішував уряд і вона практично не змінювалась. Але командно – адміністративна економіка йде у небуття, а ми в підручниках і на уроках продовжуємо використовувати заяложені штампи на кшталт «до сировини», «до споживача» або й зовсім безглузде «до кваліфікованих кадрів».

У даній публікації ми робимо спробу показати, як змінюються або стають менш чіткими чинники розміщення галузей під впливом сучасних економічних процесів. Ми розглядаємо галузі промисловості, у яких змінюються чинники розміщення. Причому, потрібно підкреслити, змінюються відносно наших усталених стереотипних штампів, що висвітлені у підручниках.

1. 1. Нафтопереробна промисловість

Як відомо, традиційними чинниками розміщення галузі це райони добування нафти, на шляхах нафтопроводів та в містах – портах. Всі названі чинники зберігаються і на сучасному етапі. Але все більше прослідковується ситуація, коли нафтопереробні підприємства починають тяжіти до місць споживання нафти. Це пояснюється декількома причинами:

- транспортування нафти більш економічне її похідних;
- зберігання сирової нафти вартує дешевше, ніж зберігання її похідних;
- споживач отримує можливість одночасно використовувати сирину нафту, яка надходить з різних регіонів.

Що стосується змін у територіальній організації розміщення нафтопереробної промисловості, то можна відмітити, що у розвинутих країнах старі НПЗ ліквідовуються, а більш ефективні модернізуються. Спорудження нових заводів характерне лише для країн, що розвиваються, у зв'язку зі швидким зростанням внутрішнього споживання нафти або нафтодобувних країн, які намагаються диверсифікувати експорт у бік збільшення частки продукції з більш високою доданою вартістю. Таким чином, можна констатувати, що на сучасному етапі у розміщенні НПЗ залишаються всі названі традиційні чинники розміщення. Але все більше значення отримує споживчий чинник, який буде посилюватись у найближчій перспективі.

1. 2. *Теплова енергетика.*

Традиційно теплові електростанції розміщувались біля родовищ паливних ресурсів, у першу чергу кам'яного вугілля. Але великі міста сьогодні – це колосальні споживачі енергії, маються на увазі, промислові підприємства, населення, об'єкти соціального призначення. Спорудження ТЕС біля родовищ знижує витрати на транспортування палива, але, у свою чергу, виникне необхідність передавати електроенергію по високовольтних лініях електропередач, що потребує не менших витрат на спорудження таких ліній та їх обслуговування. Тому нові ТЕС розміщуються у безпосередній близькості до споживача. Це пов'язано з тим, що вигоду від розміщення ТЕС у безпосередній близькості від джерела палива з'їдає вартість транспортування на далекій відстані енергії по лініях електропередач. До того ж, у такому разі, присутні великі втрати електроенергії. Отже кінцевий споживач – визначальний чинник розміщення теплової електроенергетики на сучасному етапі.

1. 3. *Атомна енергетика*

Основним чинником розміщення атомної енергетики, зрозуміло, буде наближення АЕС до споживача. Але існує ще один використовуваний нами стереотипний чинник, який можна вважати радянським – розміщення АЕС у районах з дефіцитом паливних ресурсів. Це рудимент командно – адміністративної економіки. На сучасному етапі і в недалекій перспективі АЕС будуть тяжіти до швидкозростаючих міст і міських агломерацій для забезпечення споживачів електроенергією.

1. 4. Чорна металургія.

Традиційними чинниками розміщення, які розглядаються і в нинішніх підручниках є, насамперед, родовища залізних руд та коксівного вугілля. До деякої міри присутній споживач (такі підприємства працюють переважно на металобрухті) та міста – порти.

На сучасному етапі у розміщенні підприємств чорної металургії відбулись деякі зміни, можливо навіть суттєві:

- Значення коксівного вугілля як чинника розміщення істотно знизилось з розвитком транспортної системи та ліній електропередач, появою нових видів палива, а також скороченням питомої витрати коксу на виплавку чавуну протягом ХХ ст.
- Розвиток електросталеплавильної технології на основі брухту чорних металів відображало тенденцію мінімізації витрат і зумовило формування нових металургійних центрів в районах, дефіцитних на залізну руду і коксівне вугілля, які мають ресурси амортизаційного брухту. Його вартість як сировини виявилася головним чинником розміщення електросталеплавильних заводів, які при менших капіталовкладеннях дозволяли отримувати нижчі операційні витрати порівняно з комбінатами повного циклу.

Залишився достатньо важливим чинник розміщення підприємств чорної металургії у районах добування залізних руд та у містах – портах. Дещо видозмінився транспортний чинник. Наразі потрібно говорити не тільки про розміщення заводів на шляхах транспортування залізних руд та коксівного вугілля, а й про більш складну схему - розміщення з орієнтацією на оптимальне положення щодо вантажопотоків ресурсів (залізозмісної сировини і коксівного вугілля) та споживчих

ринків.

1. *Автомобілебудування*

У сучасних умовах зазнали істотних змін чинники розміщення автомобільної промисловості. Раніше підприємства автомобільної промисловості явно тяжіли до центрів виробництва металу, гуми, зручних транспортних комунікацій тощо. Завдяки цьому виникли центри, наприклад, у Детройті (США) або у Турині (Італія). Сьогодні спеціалізовані заводи з випуску окремих деталей, вузлів і агрегатів усе частіше виникають там, де є робоча сила і попит. Більше того, вирішальним чинником стає саме дешева робоча сила.

1. *Електротехніка* і *електроніка*

Виробництво побутової електроніки та електротехніки стало масовим та широко вживаним. Тому розміщення електроніки не тяжіє ні до джерел сировини чи матеріалів, ні до споживачів. Підприємства цієї галузі нерідко розміщуються "вільно" і все частіше виникають у країнах, що розвиваються, у розрахунку на дешеву вартість робочої сили.

1. **Целюлозно – паперова** промисловість

Традиційно виробництво целюлози і паперу орієнтувалось на наявність сировини та водних ресурсів. Але на сучасному етапі поступово вирішальної ваги набирає інший чинник – споживач. Цей чинник має таку ж саму вагу, як і традиційні чинники розміщення галузі. Причому вага споживчого чинника буде зростати. Яскравим прикладом цього є виникнення підприємств з виробництва паперових виробів у Дніпропетровську, Харкові, Тернополі та інших великих містах України.

1. **8. Меблева** промисловість

Чинник розміщення меблевої промисловості все більше стає розмитим і споживач, як пишуть у наших підручниках, вже не є вирішальним. Підприємства з виробництва меблів розміщуються зараз не тільки у великих містах, але у середніх і навіть невеликих містечках. Нерідко меблеві фабрики розташовуються біля лісових ресурсів. Отже, ми не можемо однозначно стверджувати, що наближення до споживача є вирішальним чинником при розміщенні меблевих фабрик.

1. **9. Рибна** промисловість

Традиційний чинник розміщення цієї галузі (у районах вилову риби) вже давно не відповідає дійсності. На сучасному етапі все більше значення набуває споживчий чинник. Яскравими прикладами цього є крупні рибні заводи у Черкасах, Чернігові, Бузьку (Львівська обл). Причому чернігівське підприємство «Чернігівриба» є найбільшим в Україні за об'ємами виробництва.

Таким чином ми розглянули ситуацію зі змінами чинників розміщення деяких галузей промисловості. На сьогоднішній день ці чинники суттєво змінились, а ми продовжуємо на уроках штампувати стереотипи. Головні висновки, які можна зробити в нашій публікації:

1. Родовища коксівного вугілля як чинник у розміщенні підприємств чорної металургії не має суттєвого значення.
2. Основним чинником у розміщенні теплової і атомної енергетики став споживчий.
3. Головним чинником розміщення сучасного автомобілебудування стає дешева робоча сила.
4. Єдиний вирішальний чинник у розміщенні електроніки та електротехніки наразі відсутній.
5. Целюлозно – паперова промисловість на сучасному етапі тяжіє до споживача.
6. Чинники розміщення меблевої промисловості все більше стають «розмитими».
7. Основним чинником у розміщенні рибної промисловості стає споживчий.
8. Потрібно відмовитись від радянського анахронізму «до кваліфікованих кадрів», бо цей вислів не відповідає сьогоднішньому дню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брагинский О. Б. Нефтегазовый комплекс мира. – М.: Нефть и газ Ун-та нефти и газа им И. М. Губкина, 2006. – 640 с.
 2. Мазеин Н. В. Принятие решений о размещении новых предприятий черной металлургии мира: методология и методика анализа. – Изв. РАН, сер. геогр., 2009, № 1. – с. 36 – 47
 3. Мазеин Н. В. Факторы размещения черной металлургии мира: эволюция парадигм. – Автореф. на соиск. канд. геогр. наук., М.: 2009
-
1. Мировая экономика: прогноз до 2020 года / под ред. Дынкина А.А., Королева И.С., Мачавариани Г.И. – М.: Магистр, 2007. – 429 с.
 2. Ступин В. В. Территориально – структурные сдвиги в нефтяной промышленности мира. - Автореф. на соиск. канд. геогр. наук., М.: 2012
 3. Черница С. И. Современные тенденции развития территориальной организации нефтеперерабатывающей промышленности мира. – Автореф. на соиск. канд. геогр. наук., М.: 2006

Марко Бобровський, ліцей «Універсум» Шевченківського району міста Києва

Сучасні чинники розміщення галузей

Написав Administrator

Середа, 26 серпня 2015 12:47
